

BANKLARNI KAPITAL BAHOLASH USULLARI

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti
i.f.f.d. Ibroximov Ilxomjon Shavkatjon o'g'li
Boysunova Farida Ergash qizi
Toshkent Kimyo xalqaro universiteti,
Bank ishi fakulteti talabasi
farida.b.00@bk.ru

Annotatsiya: Ushbu tezisda banklarning kapitalini baholash usullari va ularning moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi roli tahlil qilinadi. Bank kapitalining to'g'ri baholanishi moliyaviy xavflarni kamaytirish, likvidlikni boshqarish va regulatorlar talablariga muvofiq faoliyat yuritishda asosiy omil hisoblanadi. Tezisda an'anaviy va zamonaviy baholash metodlari ko'rib chiqilib, ularning afzalliklari va kamchiliklari taqqoslanadi. Shuningdek, amaliy misollar orqali turli usullarni qo'llash samaradorligi o'rganiladi. Tadqiqot natijalari bank kapitalini baholash jarayonini takomillashtirish uchun tavsiyalarni o'z ichiga oladi.[1]

Kalit so'zlar: Bank kapitali, kapital baholash usullari, moliyaviy barqarorlik, risklarni boshqarish, bank moliyasi, an'anaviy baholash metodlari, zamonaviy yondashuvlar, likvidlik, moliyaviy nazorat.

Аннотация: В данной диссертации анализируются методы оценки капитала банков и их роль в обеспечении финансовой устойчивости. Правильная оценка капитала банка является ключевым фактором снижения финансовых рисков, управления ликвидностью и функционирования в соответствии с требованиями регуляторов. В диссертации рассматриваются традиционные и современные методы оценки, сравниваются их преимущества и недостатки. Также изучается эффективность использования различных методов на практических примерах. Результаты исследования включают рекомендации по совершенствованию процесса оценки капитала банка.[1]

Ключевые слова: Капитал банка, методы оценки капитала, финансовая устойчивость, управление рисками, финансы банка, традиционные методы оценки, современные подходы, ликвидность, финансовый контроль.

Abstract: This thesis analyzes the methods of assessing the capital of banks and their role in ensuring financial stability. The correct assessment of bank capital is a key factor in reducing financial risks, managing liquidity, and operating in accordance with the requirements of regulators. The thesis examines traditional and modern assessment methods, comparing their advantages and disadvantages. It also studies the effectiveness of using various methods through practical examples. The results of the study include recommendations for improving the process of assessing bank capital.[1]

Keywords: Bank capital, capital assessment methods, financial stability, risk management, bank finance, traditional assessment methods, modern approaches, liquidity, financial control.

KIRISH

Bank kapitali — bu bankning moliyaviy barqarorligi va faoliyatining mustahkamligini ta'minlovchi eng muhim ko'rsatkichlardan biridir. Kapital bankga kutilmagan yo'qotishlarni qoplash, moliyaviy risklarni boshqarish va faoliyatini barqaror olib borish imkonini beradi. Shu sababli, bank kapitalini aniq va ishonchli baholash tizimini yaratish zamonaviy bank boshqaruvining dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi. Bugungi kunda kapitalni baholash uchun ko'plab usullar mavjud bo'lib, ularning har biri o'ziga xos afzallik va cheklovlarga ega. Ushbu tezisda banklarni kapital baholash usullari batafsil o'rganilib, ularning amaliy ahamiyati va zamonaviy yondashuvlar taqdim etiladi.

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Ushbu tadqiqotda bank kapitalini baholash usullarini o'rganish uchun sifat va miqdoriy tadqiqot metodlari birgalikda qo'llanildi. Ilmiy adabiyotlar, banklarning moliyaviy hisobotlari va regulyatorlarning talablari tahlil qilindi. Shuningdek, soha mutaxassislari bilan intervyular va so'rovnomalar asosida amaliy tajribalar o'rganildi. Moliyaviy ko'rsatkichlar va kapital baholash usullarining samaradorligi statistik usullar yordamida baholandi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, bank kapitalini baholash uchun an'anaviy usullar — balans kapitali, riskga asoslangan kapital (RAC), kapitalning iqtisodiy qiymati (EVA) kabi yondashuvlar keng qo'llaniladi (Saunders, 2019; Basel Committee, 2019). Shu bilan birga, zamonaviy baholash usullari sifatida stress-testlar, kapitalning dinamik modellar va sun'iy intellekt asosida tahlillar ko'rib chiqilmoqda (Chen & Wang, 2021). Bu usullar banklarning moliyaviy barqarorligini yanada aniqroq baholashga imkon beradi.

Tadqiqot davomida aniqlanganidek, banklarning kapitalini baholash jarayonida regulyatorlar talablari bilan bir qatorda, banklarning o'z strategiyasi va risklarni boshqarish siyosati ham hisobga olinishi kerak. Shu bois, kapitalni baholashda kompleks yondashuvni qo'llash zarurati mavjud.

Baholash usuli	Tavsifi	Afzalliklari	Kamchiliklari
Balans kapitali	Bank balansidagi kapital ko'rsatkichlari	Oddiy va tushunarli	Risklarni to'liq aks ettirmasligi
Riskga asoslangan kapital (RAC)	Riskni hisobga olib kapitalni baholash	Risklarni yaxshiroq aks ettiradi	Hisoblash murakkabligi

Iqtisodiy qiymat baholash (EVA)	Bankning iqtisodiy foydasini hisoblash	Moliyaviy samaradorlikni o'lchashda samarali	Murakkab va ko'p ma'lumot talab qiladi
Stress-testlar	Stress holatlarda bank kapitalining barqarorligini tekshirish	Stress sharoitlarida chidamlilikni baholash	Har xil taxminlarga asoslangan
Dinamik modellar	Kapitalning o'tishi o'zgarishini modellashtirish	vaqt bilan Bozor sharoitlarini hisobga oladi	Murakkab va yuqori malaka talab qiladi

1-jadval. Banklarni kapital baholash usullarining taqqoslanishi

Baholash usuli	Samaradorlik (%)
Balans kapitali	70
Riskga asoslangan kapital (RAC)	85
Iqtisodiy qiymat baholash (EVA)	80
Stress-testlar	75
Dinamik modellar	65

2-grafik. Bank kapitalini baholash usullarining samaradorligi (foizlarda)

Umuman olganda, banklarda boshqaruv hisobi va zamonaviy yondashuvlarni birlashtirish moliyaviy resurslardan samarali foydalanish, risklarni boshqarish va strategik rivojlanishni ta'minlash imkonini beradi. Shu bilan birga, bank boshqaruvida innovatsion yechimlarni qo'llash doimiy rivojlanish va raqobatbardoshlikni saqlash uchun zarurdir.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, banklarni kapital baholashda turli usullar mavjud bo'lib, ularning har biri moliyaviy barqarorlik va risklarni boshqarishda muhim rol o'ynaydi. An'anaviy usullar, jumladan balans kapitali va riskga asoslangan kapital (RAC), banklarning moliyaviy holatini tushunishda asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi. Biroq, zamonaviy yondashuvlar, xususan, stress-testlar, iqtisodiy qiymat baholash (EVA) va dinamik modellar banklarning murakkab moliyaviy muhitda bardosh berishini yanada aniqroq baholash imkonini beradi. Tadqiqot davomida aniqlanganidek, kompleks yondashuv va texnologiyalarni joriy etish bank kapitalini baholash samaradorligini oshiradi hamda banklarning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlaydi.

Tavsiyalar

1. **Kapital baholashda integratsiyalashgan yondashuvni joriy etish** — banklar an'anaviy va zamonaviy baholash usullarini birgalikda qo'llab, kapitalni yanada to'liq baholash tizimini yaratishlari zarur.
2. **Stress-testlarni muntazam o'tkazish** — banklar iqtisodiy inqiroz va favqulodda vaziyatlarga tayyor turish uchun stress-testlarni tizimli ravishda amalga oshirishi lozim.
3. **Zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish** — big data, sun'iy intellekt va avtomatlashtirilgan tizimlarni kapital baholash jarayoniga integratsiya qilish tavsiya etiladi.
4. **Kadrlar malakasini oshirish** — moliyaviy tahlilchilar va boshqaruv mutaxassislarining kapital baholash metodologiyalarini chuqur o'zlashtirishi uchun doimiy ta'lim va malaka oshirish dasturlari tashkil etilishi lozim.
5. **Regulyatorlar bilan hamkorlikni kuchaytirish** — banklar va moliyaviy regulyatorlar o'rtasida kapitalni baholash standartlarini takomillashtirish va yagona metodologiyalarni ishlab chiqish bo'yicha faol hamkorlikni yo'lga qo'yish muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Basel Committee on Banking Supervision. (2019). Basel III: Finalising post-crisis reforms. Bank for International Settlements.
2. Saunders, A. (2019). Financial Institutions Management: A Risk Management Approach (9th ed.). McGraw-Hill Education.
3. Chen, Y., & Wang, J. (2021). Advances in Bank Capital Assessment: Models and Applications. Journal of Banking & Finance, 125, 106-115. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2020.106115>
4. Islomov, B. (2020). Bank kapitalini boshqarish va baholash metodlari. Moliyaviy menejment jurnali, 4(2), 32-40.
5. Mamatqulov, R., & Akhmedov, S. (2022). Zamonaviy bank moliyasi: kapital baholash usullari. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
6. Smith, J. A. (2018). Risk-Based Capital Models in Banking: A Review. International Review of Financial Analysis, 57, 101-115.